שופך דם האדם

מים ראשונים: כבר נדרשנו לנושא רציחה ושפיכות דמים, הן בדברינו קין והבל הרצח הראשון בפרשת בראשית והן בדברינו לא תרצח בפרשת יתרו. בשניהם נדרשנו גם לפסוק שלנו שהרי הוא הציווי הברור הראשון של התורה, מלבד מה שאדם יכול להבין מעצמו, על רציחה או כלשון הרמב״ם: שמירת הנפש. ואם נכפול דברים ונחזור על מדרשים ומקורות שהבאנו שם, עם שואבי המים הסליחה ובע״ה יקוים בנו: אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש (חגיגה ג ע״א).

שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: (בראשית ט ו).[1]

רס"ג ספר האמונות והדעות מאמר ג – בין איסור רציחה לעונש מוות

... דן על קין בעבור הרגו הבל, נד ונע בלבד, ודן אחרי כן בהריגה כל רוצח. וזה ג״כ איננו ביטול,[2] כי הקב״ה לא צוה להרוג את הרוצח, כי אם בדיין ועדים. וכיון שלא נמצא זה בעת הרוג קין את הבל, לא נתחייב ההרג, אך ענשו בזולתו. הלא תראה שאמר לנח (בראשית ט ו) ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״.[3]

בראשית רבה טז ו פרשת בראשית – מצוות אדם הראשון (באי בראשית)

״ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל״ (בראשית ב טז) - ר׳ לוי אמר: צווהו על שש מצות. ״ויצו״ - על עבודת כוכבים, כמו שאתה אומר: ״כי הואיל הלך אחרי צו״ (הושע ה יא). ״ה׳ ״ - על ברכת השם, כמו שאתה אומר: ״ונוקב שם ה׳ ״ (ויקרא כד טז). ״אלהים״ - אלו הדיינין, שנאמר: ״אלהים לא תקלל״ (שמות כב כז). ״על האדם״ - זו שפיכות דמים, שנאמר: ״שופך דם האדם״ (בראשית ט ו). ״לאמר״ - זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג) ״לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו׳. ״מכל עץ הגן אכול תאכל״ - צווהו על הגזל.[4]

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מסכתא דבחדש יתרו פרשה ח – ממעט דמות המלך

כיצד נתנו עשרת הדברות? ה׳ על לוח זה וה׳ על לוח זה.[5] - כתיב אנכי יי׳ אלהיך וכנגדו לא תרצח, מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך.[6] משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד

---

[1] חצי הפסוק הראשון, הציווי והדין: ״שופך דם האדם באדם דמו יישפך״, מתקשר לפסוק בספר במדבר לה לג: ״וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ״. החצי השני, נימוק הדין: ״כי בצלם אלהים עשה את האדם״, מזכיר לנו שאין זו הפעם הראשונה בה מוזכרת בריאת האדם או עשייתו בצלם אלהים. קדם לפסוק זה, הפסוק בבראשית א כז: ״וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם״. שם לעניין הבריאה והבאת חיים לעולם וכאן לאיסור גדיעתם. – שני צדדים של אותה מטבע שעל פיה נברא האדם (תנא דבי אליהו פרשה ב). הביטוי ״צלם אלהים״ מיוחד לפרשות בראשית ונח ואיננו חוזר שוב עוד במקרא, להוציא אולי פרק ח בתהלים.

[2] אין זה טיעון שהמצווה או האיסור שכתובים בתורה אינם תמיד בתוקף ובתורה עצמה כבר יש מי שלא קיים אותם. רס״ג נלחם שם באלה ״שיראו מהם ביטול ציווי והזהרה״ ושטוענים על לקיחת אחות לאישה, על מעשה העקדה, פרשת בלעם ועוד.

[3] רצח שייך למצוות השכליות, כלשון חכמי מחשבת ישראל הראשונים. ראו שמונה פרקים לרמב״ם פרק ו: ״והם הדברים המפורסמים אצל בני האדם כולם שהם רעות, כשפיכות דמים, וגניבה, וגזל, והונאה וכו׳ ״. גם אם לא כולם יסכימו עם דברי רמב״ם שאלה מצוות שנפש מעולה גם ״לא משתוקקת להם״ (כדבריו שם), עדיין סביר שיסכימו עם דברי אור החיים שיש דברים מוסכמים: ״שהשכל מחייבם כגון כבוד אב ואם וגניבה גזילה אונאה רציחה וכדומה״ (אור החיים במדבר יט ב). לפיכך, מסביר רס״ג, אין איסור רציחה מיד אחרי בריאת העולם ודי לנו במצוות פרו ורבו על צד החיוב, וקין נענש על דבר מוסכם ומושכל. אבל, עונש הריגה לרוצח עדיין לא נקבע, אומר רס״ג, ולכן קין קיבל עונש אחר (״עונשו בזולתו״). הפסוק בפרשתנו, בא להחיל הגדרה ועונש פורמליים, גם למה שנראה לכאורה פשוט וברור, ולהעצים את המשמעות המוסרית והערכית של נטילת חיים שאולי היא לא תמיד שכלית וברורה והנפש לפעמים כן משתוקקת להם. עד כאן הקשר לרצח הבל ע״י קין בפרשה שעברה, מכאן ואילך נדון בפסוק עצמו.

[4] שגרת הלשון ״מצוות בני נח״ הולמת את דעת ר׳ יהודה בגמרא סנהדרין נו ע״ב: ״רבי יהודה אומר: אדם הראשון לא נצטווה אלא על עבודה זרה בלבד״ ועל שאר שש המצוות נצטוו אחר המבול. אך רוב המדרשים (בראשית רבה זה, סדר עולם רבה פרק ה, גמרא סנהדרין נו ע״ב, פסיקתא דרב כהנא יב ועוד) מקדימים את שש מתוך שבע מצוות בני נח לאדם הראשון בגן עדן (עוד לפני היותו יודע טוב ורע!), כולל איסור שפיכות דמים. ״על האדם״ בפרשת בראשית מקדים את ״שופך דם האדם״ בפרשת נח, והרי לנו חיזוק למצוות השכליות (שניתן לכנותם גם ״מצוות באי בראשית״) ופתח להבנת עונשו של קין. אך דרש ופשט הפסוקים נשאר בעינו: דווקא כאן, אחרי המבול, אחרי שהותר להרוג בהמה וחיה ולאכול בשר, הצטווה האדם שלא לעשות בבני מינו את מה שהותר לו בבעלי החיים. ראו פירוש רמב״ן על הפסוק שלנו שמקשר את איסור שפיכת דמים עם היתר שחיטת בעלי חיים אחר המבול. ובמדרש אגדה (בובר) בראשית פרק ט: ״שופך דם האדם באדם. ולמה החמיר הקב״ה בהריגת אדם, מה שלא החמיר בהריגת הבהמה? לפי שבצלם אלהים ברא את האדם, וזה בא ומיעט את הדמות״.

[5] ראו דברינו עשרת הדברות – חמישה כנגד חמישה, בפרשת יתרו.

[6] ראו בראשית רבה לד יד: ״דרש ר״ע: כל מי שהוא שופך דמים מעלים עליו כאילו הוא ממעט את הדמות, מאי טעמא? שופך דם האדם באדם דמו ישפך, מפני מה? כי בצלם אלהים עשה את האדם״. זה אותו רבי עקיבא שדורש במסכת אבות פרק ג משנה יד: ״חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט) בצלם אלהים עשה את האדם״. שימו לב שהוא מצטט את ״בצלם אלהים״ שלנו ולא זה של בריאת האדם בפרשת בראשית (ראו הערה 1 לעיל).

לו איקונות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות; לאחר זמן כפו לו איקונותיו שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך. כך, כל מי שהוא שופך דמים, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, שנאמר: ״שופך דם האדם וגו׳ כי בצלם אלהים עשה את האדם״ (בראשית ט ו).[7]

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מס' דבחדש פרשה ח - אזהרה

לא תרצח למה נאמר? לפי שנאמר: ״שופך דם האדם״ (בראשית ט ו), עונש שמענו אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: לא תרצח.[8]

מסכת סנהדרין דף עב עמוד ב – בדין רודף

רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, אומר לו: ראה שישראל הוא, ובן ברית הוא,[9] והתורה אמרה: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״ (בראשית ט ו), אמרה תורה: הצל דמו של זה בדמו של זה.[10]

שמות רבה טז ב פרשת בא – ייהרג ואל יהרוג

תנינן: בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים, וגילוי עריות, ושפיכות דמים. כיצד? שאם יאמרו לו לאדם בוא והרוג את הנפש ואתה מתרפא, אל ישמע להן. שכן כתיב: (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך, הואיל וכל מי שהוא שופך דם האדם באדם דמו ישפך, היאך יכול החולה להתרפאות בשפיכות דמים?![11]

שמות רבה ל טז פרשת משפטים – הריגה בשוגג

לכך, אין מצוה שלא הזהיר עליה הקב״ה ... ״מכה איש ומת, מות יומת״ (שמות כא יב) - מי גרם לו מיתה? שלא נסתכל בתורה, שכתוב בה: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״ (בראשית ט ו). משל לאדם שקיפח איקונין של

---

[7] במצוות שבין אדם לחברו (כולל מצוות בין אדם לחברה/לציבור, ראו דברינו בין אדם לחברו ובינם למקום ביום כיפור) יש תמיד גם מרכיב של בין אדם למקום, שהרי הקב״ה הוא שציווה על מצוות אלה. במילים אחרות, סיבת הציווי בתורה על מצוות המושכלות והמקובלות בחברה האנושית, היא להזכירנו שגם אלה מלמעלה ניתנו, גם בהם יש ״מורא שמים״. מדרש זה יכול להיחשב למקור טוב לרעיון זה. בצו האנושי הבסיסי ביותר, שמירה על הנפש, יש גם צו אלוהי. הרוצח, פוגע גם בקב״ה אשר ברא את האדם בצלם וציווהו פרו ורבו ו״לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ״ (ישעיהו מה יח). ראו דברינו לא תוהו בראה בפרשת בראשית.

[8] לא די לנו ב״על האדם״ של ספר בראשית וגם לא ב״שופך דם האדם״ של פרשתנו, התורה צריכה לחזור ולהזהיר על הציווי השכלי והברור של שפיכות דמים, פעם שלישית, בעשרת הדברות. אמנם, רמב״ן, בספר האמונה והבטחון פרק יט, מחזיר אותנו לעניין המצוות השכליות, כשהוא אומר: ״לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, לפי שאלו המצות הם שכליות ומתחייבות מדרך השכל והחכמה ואפילו לדעת הפתאים, לפיכך קיצר דבריו ולא האריך בהם כמו האחרות״. אבל לצד זה יש בתורה אזכורים נוספים של נושא רציחה ובהם פרשת רוצח וערי מקלט בספר במדבר פרק לה (ראו דברינו משה וערי המקלט בפרשת ואתחנן, כולל העקיצה שם למשה על שהרג את המצרי, מובא בדברינו הנמכת דמותו של משה בדפים המיוחדים), ושם גם אזהרה לא לקחת כופר לרוצח והפסוק החותם: ״וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ״. משמע שאין הדברים שכליים ופשוטים כל כך וצריכים אזהרה אחרי אזהרה. ואם נחזור למכילתא הנ״ל, ראו ״תנועה נגדית״ בפסיקתא רבתי פיסקא כא - י׳ הדברות פ׳ קמייתא: ״שדילתני בסיני - לא תרצח, חזקתני ותוכל - שופך דם האדם באדם דמו ישפך״. כל עשרת הדברות צריכים חיזוק והציווי המקדים בפרשה שלנו: בספר בראשית ״שופך דם האדם באדם דמו יישפך״, הוא החיזוק לציווי המאוחר ״לא תרצח״ שבעשרת הדברות בספר שמות ולדיני רוצח, איסור כופר נפש ועיר מקלט בפרשת מטות ספר במדבר

[9] וכן הוא הנוסח בספרי זוטא במדבר לה יב ובמכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכת דכספא פרשה כ: ישראל או בן ברית. האם יש כאן ניסיון לצמצם את הפסוק בפרשת נח, שלפי פשוטו הוא לעולם כולו, רק לישראל? נראה שלא, שהרי הלכות רבות נלמדות מהפסוק בפרשתנו לאיסור רציחה. ראו כל פרשה לד בבראשית רבה ובפרט סימן יד שם: ״א״ר חנינא: כולהם כהלכות בני נח: בעד אחד, בדיין אחד, בלא עדים, ובלא התראה, ע״י שליח, ע״י עוברים״. (לגבי דין עוברים, ראו סנהדרין נז ע״ב: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם - הוי אומר זה עובר שבמעי אמו״). נראה שפסוק זה משמש לשני ראשי חץ. לדינים של בני נח שמיוחדים להם, ודינים שהם רק לישראל, שהרי בית דין מישראל לא ישפוט את בני נח. ודין רודף הוא אולי מיוחד רק לישראל וצריך עיון רחב ומעמיק יותר בנושא נכבד זה.

[10] ובספרי זוטא (ראו הערה קודמת) הנוסח הוא: ״הצל נפשו של זה בנפשו של זה״. ובמכילתא (שם) יש המשך לדין של מי שרדף אחרי אדם להורגו ונכנסו לחורבה ויצא הרודף עם סייף מטפטף דם, שאי אפשר לדון אותו להריגה משום שאין עדים. באדם דמו יישפך – רק בבית דין מסודר. אבל בשעה שהוא רודף, מותר להורגו ולהציל את הנרדף. ראו איך בתחילה הרודף אחרי הרודף מנסה לשכנע אותו בדברי נעם ומוסר: ״ראה שישראל הוא, ובן ברית הוא״, ואח״כ עובר לאזהרה שמי שרוצח – דינו למיתה, ובסוף רודף אחריו אפילו עד כדי הריגתו (אם ״להצילו באחד מאבריו״ וודאי שעדיף, גמרא סנהדרין נז ע״א). סוף דבר, שני מקרי קצה אלה נלמדים מהפסוק: ״באדם דמו יישפך״ – דין רוצח (איסור החמור של רציחה שהוא כפגיעה בדמות המלך), ודין רודף (ההיתר ליטול את החוק לידיים במקרים קיצוניים ולהרוג אדם). כפי שמסביר רש״י בגמרא שם: ״והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך - כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם - בשביל הצלת אדם הנרדף״. אגב, בהמשך הגמרא שם בסנהדרין, דף עג ע״א, משמע שלומדים דין רודף ממקור אחר, מהפסוק: לא תעמוד על דם רעך, או בהיקש מדין נערה המאורסה (בדיון לא קצר). ובגמרא ברכות סב ע״ב, לומדים דין רודף מהכלל: ״בא להרגך השכם להרגו״ (דרשת חכמים על דין גנב במחתרת, שמות כב א). ולא ברור מדוע דרשת המכילתא מהפסוק שלנו, איננה מספקת ולא מוזכרת בגמרא.

[11] גם כאן, יש לימוד אחר בגמרא לאיסור של הצלת נפש ע״י הריגה, היינו ייהרג ואל יהרוג (יעבור), מסברה פשוטה: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי (מה ראית שהדם שלך אדום יותר) (פסחים כה ב, יומא פב ב, סנהדרין עד א). זה אחד מהמקרים הבודדים בתלמוד של לימוד דין בסיסי מסברא (לימוד מסברא יש הרבה בתלמוד הבבלי). ואילו כאן, פסוק מפורש, המתפרש כפי שראינו לשני מקרי קצה (מלבד הדין הבסיסי של כל בית דין לשפוט ולהרוג): לדין רודף מחד גיסא, לאיסור הצלת נפש בנפש מאידך גיסא.

מלך ועלה לבימה.[12] אמר המלך: לא קראת בַּדיוֹטַגְמָא שלי,[13] שכל מי שנוגע באיקונין שלי הוא אָבֵד? למה לא חסת על עצמך? כך, אם הרג אדם נפש, כאילו הוא מעביר איקונין של מלך והוא נידון ואין לו חיים, שאדם נברא בדמות מלאכי השרת. ואם הרג בשגגה נתן לו האלהים מקום שיברח לשם.[14] ואם הרג במזיד, אפילו כהן גדול הוא נהרג.[15]

דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן – קטיעת שרשרת הרציחות

אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד״ (משלי ג טו).[16] - אמרו ישראל: היכן הוא אריכות ימים? אדם הורג נפש, ואף הוא נהרג, שנאמר: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״ (בראשית ט ו), נמצאו הכל נהרגין ונרצחין בחייהם, ואיזו היא אריכות ימים?! אמר להם הקב״ה: איכפת לכם, חייכם שאני מתקין לכם רפואה שתתקנו לכם ערי מקלט, שאם יהרג אדם בשגגה, יהא בורח לערי מקלט ונמלט מגואל הדם.[17]

דברים רבה ב כה פרשת ואתחנן – הפסוק לא תמיד מתקיים

... על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על עבודת כוכבים, ועל חלול השם, ועל הדינים, ועל שפיכת דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל ... ועל כולן יש סליחה חוץ משפיכות דמים, שנאמר: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״ (בראשית ט). א״ר לוי: והרי כמה בני אדם שהרגו ומתו על מטותיהן.[18] השיבו אותו: מהו ״באדם דמו ישפך״ - כשיבואו כל בני אדם לעתיד לבוא, אותה שעה דמו ישפך.[19]

אמרו: מעשה בשני אחים שהרג אחד מהם את חבירו. מה עשתה אמן? נטלה כוס אחד ומלאתו מדמו והניחה אותו במגדל. והיתה נכנסת כל יום ויום ומצאה אותו הדם תוסס. פעם אחת נכנסה והביטה אותו ומצאו ששתק. אותה שעה ידעה שנהרג בנה האחר, לקיים מה שנאמר: ״שופך דם האדם באדם דמו ישפך״. [20]

פירוש חזקוני - הכח של בית הדין

״כי בצלם אלהים״ – דוגמת אלהים לא תקלל. ״עשה את האדם״ – שיהא דיין ושופט לירא ממנו.[21]

---

[12] הובא לדין. ראו ירושלמי ראש השנה א ג: ״אמרו בית דין: היום ראש השנה, הקב״ה אומר למלאכי השרת: העמידו בימה, יעמדו סניגורין יעמדו קטיגורין, שאמרו בני היום ראש השנה. נמלכו בית דין לעַבְּרָהּ למחר, הקב״ה אומר למלאכי השרת: העבירו בימה יעברו סניגורין יעברו קטיגורין, שנמלכו בני לעברה למחר״.

[13] צו המלכות, פקודת המלך. בנמשל, זו התורה.

[14] ראו הרחבת העניין של רוצח בשגגה, בהמשך לדימוי של איקונין המלך, בדברים רבה ב ל, פרשת ואתחנן: ״לנוס שמה רוצח - רבנן אמרין: למה הדבר דומה? לחָרָשׁ שהיה עושה איקונין של מלך. מתוך שהוא עושה בה, נשברה לתוך ידיו. אמר המלך: אילו בטובתו שיברה, היה נהרג. עכשיו ששיברה שלא בטובתו, ייטרד למטלון (מכרות). כך גזר הקב״ה: שופך דם האדם באדם דמו ישפך, אבל מי שהורג נפש בשגגה שלא בטובתו, גולה ממקומו, שנאמר: ונס אל אחת הערים האל וחי״.

[15] עניין זה של כהן גדול שלכאורה לא היה נידון על רצח, בדומה למלך (ראו שאול בהמשך המדרש), צריך בירור. אפשר שהעניין קשור להוראת התורה: ״מעם מזבחי תקחנו למות״, שהמקדש כאילו מכפר. ראו דברינו לאחוז בקרנות המזבח בפרשת משפטים. לגבי מלך, ראו המשך המדרש שם: ״אין לך גדול משאול ... מי גבה הימנו? הדם שהיה בידו במיתתו. לא ישראל גבו אותו, אלא הגבעונים ... הכהנים מחלו לו והגבעונים לא מחלו לו ... ומן הדבר הזה היה דוד מתייירא, שנאמר: (תהלים נא) הצילני מדמים אלהים״. ראו דברינו הגבעונים בפרשת נצבים.

[16] דרשה זו היא המשך לדרשה קודמת הדנה בערי המקלט: ״אם מבקשים אתם להאריך ימים, התעסקו בתורה שכולה אורך ימים״.

[17] אגב ערי מקלט ודין רוצח בשגגה שהזכרנו לעיל, הבאנו מדרש זה שגם הוא בדין ערי מקלט בפרשת ואתחנן. (ראו דברינו משה וערי המקלט בפרשת ואתחנן). את שאלת המדרש על סבב ההריגות האינסופי, כולל בית דין שהורג גם אם בדין, האם גם הוא בכלל: ״שופך דם האדם באדם דמו יישפך״, אפשר לקשר לדיונים ולהתחבטויות לגבי עונש מוות בחברה הכלל-אנושית. ומה גם שברקע נראה שעומד דין גואל הדם. תשובת המדרש היא רק על רוצח בשגגה. שם מנסים לקטוע את סבב ההריגות ונקמות הדם. ראו תוספתא מכות ג ה איך שני תלמידי החכמים המלווים את הרוצח בשגגה לעיר המקלט מדברים על לבו של גואל הדם: ״אל תנהג באיש הזה מנהג שופך דם כי בשגגה בא מעשה לידו״ – צריך לקטוע את שרשרת הדמים. אבל לא לגבי רוצח בזדון! זה שמתרים בו והוא עונה בבוטות: ״יודע אני ועל מנת כן אני עושה״ (תוספתא סנהדרין יא ד). וכשבא רבי עקיבא, שראינו את דבריו לעיל על ביטול הדמות, ומקצין לצד השני ופוסל למעשה את כוחו של בית הדין להוציא רוצח בזדון להורג: ״סנהדרין ההורגת אחת לשבע שנים או אפילו אחת לשבעים שנה נקראת ״חובלנית״ ורבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אילו היינו בסנהדרין - לא נהרג אדם מעולם״, עונה להם רבן שמעון בן גמליאל: אף הן מרבין שופכי דמים בישראל (מכות ז ע״א). נראה בפשטות שרבן גמליאל מכוון לפסוק שלנו והופכו על פניו. מי שמתחסד ולא הורג רוצחים בזדון, סופו שהוא שופך דמים.

[18] ואיפה ״דמו יישפך״ של מי ששפך דמים?

[19] רק אז ייסגר החשבון עם הרוצחים?

[20] איזו נחמה זו לאם המיוסרת! מעציב לסיים במדרש פסימי זה הקובע שבעצם, אין הצו הבסיסי של איסור שפיכת דמים והענישה עליו, מתקיים בחברה האנושית. ולצערנו גם פה במדינת ישראל ״משרבו הרוצחים״. הרבה בני אדם נהרגו ומתו בשקט על מיטותיהם. במיטתם ולא במיתתם המגיעה להם. לעתיד לבוא ייפסק הרצח או ייסגר החשבון. ואין נחמה לאם על הדם של האחים שני בניה, גם אם פסק לתסוס.

[21] ואולי כבר הקדים רש״י את חזקוני בפירוש לפסוק: ״אם יש עדים המיתוהו אתם. למה? כי בצלם אלהים עשה את האדם״. ופירוש אונקלוס שחורג כאן מתרגום מילולי בסיסי: ״דיישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דייניא דמיה יתאשד ארי בצלם אלהים עבד ית

שבת שלום וחודש טוב
וגשמים בעיתם וכתיקונם
מחלקי המים

מים אחרונים: תם הדף ולא נשלם העניין. ראו איכה רבה ב ד, ד טז וכן קהלת רבה י א על הדם התוסס של זכריה, עד שנבוזרדאן הרוצח הגדול, ששחט עליו שמונים אלף פרחי כהונה, חזר בתשובה בעקבות הפסוק שלנו. וראו עוד תנחומא לך לך יט על אברהם שחשש ששפך דמים במלחמת ארבעת המלכים, קטעי מדרשים - גניזה (מאן) עמוד סג על השטן שטען כנגד אברהם בעקידה שהוא שופך דמים, מדרש שכל טוב בראשית לז על ראובן שמזהיר את האחים על שפך דם על בסיס הפסוק שלנו, וכמובן מניעת דוד מלבנות את בית המקדש כפי שהוא עצמו מעיד: ״ וְהָאֱלֹהִים אָמַר לִי לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי כִּי אִישׁ מִלְחָמוֹת אַתָּה וְדָמִים שָׁפָכְתָּ״ (דברי הימים א כח ג) ועוד.

אנשא״ ורק מתרגם ״באדם דמו יישפך״ – בעדים ועל מאמר הדיינים דמו יישפך״.. ואולי קדם לכולם רס״ג בו פתחנו. הדגש הוא על הדיינים, רק הם ״באדם״ שרשאי לשפוך דם אדם. רוב מניין ובניין של המדרשים והפרשנים מבינים את החצי השני של הפסוק המנמק: ״כי בצלם אלהים עשה את האדם״ שכוונתו על האדם הנרצח. ואין להתפלפל ולהקשות מה עם צלם אלהים של הרוצח (כפי שאולי ניתן להבין מדברים רבה לעיל: ״נמצאו הכל הורגים ונרצחים בחייהם״), שהרי פשיטא שהרוצח לא רק מיעט בדמות המלך – האדם שרצח, אלא גם בדמות עצמו ובטל ממנו צלם אלהים. אך ניתן גם להבין אחרת. שהנימוק בפסוק: ״כי בצלם אלהים עשה את האדם״, אינו על הנרצח ובודאי לא על הרוצח, אלא מכוון לבית הדין שנקרא ״אלהים״ שידון דיני נפשות. ״כי בצלם אלהים עשה את האדם״ – את השופטים, את המערכת האנושית האחראית על החקירה, התביעה, העמדה לדין ועל הענישה. יכולת בני האדם וסמכותם להעניש בכלל, להעניש בנטילת חיים של מי שנטל חיים בפרט, היא משום שהם נבראו בצלם אלהים ופועלים מכח צוויו - הציווי המוטל על החברה האנושית לטפל בעוולות בין אדם לחברו ובין אדם לחברה, ובכללם פשע הרציחה. רק לה החובה והסמכות לדון ולשפוט רוצחים, רק בני האדם יעשו זאת. הקב״ה לא יתערב – רק החברה האנושית המצווה ״שופטים ושוטרים תתן לך״.